

- Ларіна, Т. О. (2022). *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. Вип. 41 (44).
- Похлестова, О. Ю. (2021). Копінг як функція стресостійкості особистості <https://core.ac.uk/download/pdf/288294161.pdf>
- Folkman, S., Lazarus, R. S. (1998). Coping as a mediator of emotion. *Journal of Personal and Social Psychology*, 54, 466–475.
- Lazarus, R. S., Folkman, S. (1988). *Manual for Ways of Coping Questionnaire*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Lazarus, R. S. (2000). Toward Better Research on Stress and Coping. *American Psychologist*, 55, 665–673.

Бахмутова Л. М.

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України

Мірошниченко О. А.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДІАГНОСТИКА МОТИВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ТРИВАЛОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ АНТАРКТИЧНОЇ СТАНЦІЇ СЕРЕД ПОЛЯРНИКІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП

Сучасна професійна діяльність часто характеризується психологічно напруженими та ризикованими для життя і здоров'я способами виконання. Це і військова справа (Kokun, Pischko, & Lozinska, 2022), і екстремальні види спорту (Korobeinikova et al., 2023), і робота полярників у складних умовах навколишнього середовища та соціально-просторової ізоляції (Бахмутова, 2018; Kokun, & Bakhmutova, 2022). Розуміння домінуючих мотивів людей до екстремальної професійної діяльності – важлива для організації професійного відбору, ефективної підготовки і тренування професійних колективів та груп.

Мета дослідження: визначення провідних мотивів діяльності в умовах Антарктики серед людей різних вікових груп.

Для досягнення поставленої мети обрано **методи** теоретичного та емпіричного аналізу, спостереження, узагальнення та систематизації вікової періодизації. Емпіричні методи були реалізовані за допомогою методики Reiss Motivation Profile® (RMP®). Це сучасний науково обґрунтований підхід до вивчення мотиваційної сфери особистості через ієрархію бажань, яка є рушійною силою у будь-якій діяльності. Методика RMP® дає змогу створювати індивідуальні та узагальнені мотиваційні профілі на основі 16 фундаментальних бажань, які мотивують вибір, визначають поведінку та ставлення до оточення (Reiss, 2000). Ця методика практично застосовується у таких відомих компаніях, як Metro Group AG, REWE AG, Douglas Holding, у національній збірній Німеччини з гандболу та ін. Протягом 10 років методика RMP застосовувалась серед зимівників річних українських антарктичних експедицій (УАЕ) до Української антарктичної станції (УАС)

«Академік Вернадський», яка розташована на острові Галіндез архіпелагу Аргентинські острови.

Галузь полярної психології в своєму розпорядженні має різноманітний вітчизняний та зарубіжний досвід досліджень людської поведінки та психіки в екстремальних умовах довкілля Північного і Південного полюсів нашої планети. Переважна частина науковців зазвичай зосереджується на адаптаційних характеристиках медичного, фізіологічного та психологічного напрямку (Бахмутова, 2018а; Мірошніченко, Моїсеєнко, & Литвинов, 2015), виявленні стійких індивідуально-особистісних характеристиках (Мірошніченко, & Гуцуляк, 2020), на проблемах емоційного характеру, таких як настрої, задоволеність життям, оточенням, міжособистісними відносинами в експедиційному колективі (Kokun, & Bakhmutova, 2021), проблемах професійного вигорання (Мірошніченко 2015).

Соціально-психологічні проблеми таких колективів в умовах відносної групової ізоляції детально розглядаються через аспекти міжособистісної взаємодії; поведінку, комунікацію, груповий досвід та групові процеси в ізольованому колективі (Бахмутова, 2021).

В межах проведеного наукового дослідження мотиваційної складової психологічної готовності до професійної діяльності українських зимівників в умовах Антарктики взяла участь 71 особа: 69 осіб чоловічої статі і 2 жіночої. Вік досліджуваних – від 22 до 64 років. Дослідження проводилося перед відправкою полярників до УАС «Академік Вернадський» згідно з методикою RMP®. Цей тест складається зі 128 питань, які стосуються 16 мотивацій, що забезпечують персоналізований «профіль бажань». Високий (20-24), середній та (15-19) низький (5-9) бали для кожного бажання створює унікальний опис іноді прихованих мотивацій людини до: влади, незалежності, допитливості, порядку, збереження, честі, іdealізму, соціальних контактів, сім'ї, статус у суспільстві; прагнення змагань; романтичних стосунків; прийняття, спокою, насичення, фізичної активності. В експедиційній діяльності їхнє знання та розуміння важливі для того, щоб допомогти команді полярників сформувати спільне бачення та знайти сенс професійної діяльності в екстремальних умовах професійної діяльності. Ці 16 мотиваційних бажань було згруповано за трьома основними мотивами професійної діяльності в полярних умовах: матеріальний, соціальний та духовний. Розподіл шкал за основними мотивами представлений у таблиці 1.

Про домінуючий мотив у структурі особистості досліджуваного можна дізнатись, додавши отримані бали. Розподіл їх у межах визначених вікових груп згідно з розподілом таблиці 1 та опрацювання статистичними методами з визначенням середнього рівня уможливив діагностику основних мотивів професійної діяльності українських зимівників в екстремальних умовах антарктичної станції (табл. 2).

Таблиця 1

Розподіл шкал методики Reiss Motivation Profile® за основними мотивами професійної діяльності

Мотив	Шкали	Мотив	Шкали	Мотив	Шкали
Духовний:	Незалежність	Соціальний	Влада	Матеріальний	Збереження
	Допитливість		Прийняття		Спокій
	Честь		Порядок		Романтичні стосунки
	Ідеалізм		Соціальний контакт		Насичення
	Сім'я:		Прагнення змагань		Фізична активність
			Суспільний статус		

Таблиця 2

Основні мотиви професійної діяльності в екстремальних умовах

Вікові групи	Основні мотиви					
	духовний		соціальний		матеріальний	
	середній бал в групі (М)	σ	середній бал в групі (М)	σ	середній бал в групі (М)	σ
старша	12,2	±2,4	11,7	±2,6	9,8	±3,5
середня	12,1	±2,8	11,5	±3,2	11,5	±3,3
молодша	13,3	±3,5	12,9	±4,5	10,3	±3,5
Усього:	12,5		12,0		10,5	

Прим.: σ – середнє квадратичне відхилення.

В результаті проведеного дослідження було отримано оцінку рівня трьох виділених основних мотивів згідно з узагальненими кількісними даними (табл. 2). Вони дають можливість, зрозуміти основні причини мотивації до тривалої професійної діяльності людей в екстремальних умовах довкілля, і підібрати злагоджену команду різних вікових категорій. Як бачимо, серед представників усіх вікових груп на *першому* місці міститься *духовний мотив* професійної діяльності. За методикою RMP® до нього входять: бажання незалежності, допитливість, честь, ідеалізм, прагнення до виховання дітей. На *другому* місці міститься *соціальний мотив*: бажання влади, прийняття в суспільстві, прагнення порядку, соціального контакту і змагань. З наших співбесід з полярниками ми знаємо, що для багатьох з них дуже важливим є бажання довести собі та іншим членам суспільства свою причетність до соціальних подій, власну значущість, відчувати потребу суспільства у собі. На *третьому* місці міститься матеріальний мотив: збереження, насичення, власний спокій, романтичні стосунки, фізична активність. Це стосується задоволення особистих потреб. Для представників середньої вікової групи цей мотив розділяє другу позицію з соціальним мотивом.

Висновки та перспективи досліджень. Провівши діагностику мотиваційної складової готовності до професійної діяльності серед українських зимівників в умовах антарктичних експедицій – запропоновано комплексний підхід до вивчення проблематики мотивацій в процесі організації колективів, що працюють в екстремальних умовах діяльності. Визначено, що провідним мотивом для них є духовний. Потім – соціальний, а останнім є матеріальний. Отримані дані свідчать про необхідність розробки психологічних технологій мотивування для прикладного застосування в екстремальних видах діяльності. Одним із напрямків застосування цього дослідження є полярна, військова та спортивна психологія.

Список використаних джерел

- Бахмутова, Л. М. (2018). Особливості динаміки самоефективності діяльності зимівників українських антарктичних експедицій. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 2(13), 15–24. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ophep_2018_2_4
- Бахмутова, Л. М. (2018а). Динаміка самооцінки стану зимівників станції «Академік Вернадський» протягом періоду гострої адаптації та полярної зими. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія*, 18, 9–21. https://lib.iitta.gov.ua/723537/1/zbirka_2018.pdf
- Бахмутова, Л. М. (2021). Соціометричний аналіз структури міжособистісної взаємодії зимівників в українських антарктичних експедиціях. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 1(22), 7–17. <http://www.orgpsy-journal.in.ua/index.php/oppep/article/view/262>
- Мірошниченко, О. А. (2015). Профілактика синдрому «професійного вигорання» у працюючих в екстремальних умовах (навчально-методичний посібник), Житомир: «Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка».
- Мірошниченко, О. & Гуцуляк, О. (2020). Роль індивідуально-типологічних особливостей в адаптації особистості до екстремальних умов. *The scientific heritage*, 51, 69–72.
- Мірошниченко, О. А., Моїсеєнко, Є., В., & Литвинов, В. А. (2015). *Основи психофізіологічних досліджень операторів в екстремальних умовах діяльності*. Житомир: «Рута».
- Kokun, O. & Bakhmutova, L. (2021). The impact of expeditioners' personality traits on their interpersonal interactions during long-term Antarctic expeditions. *Polish Polar Research*, 42(1), 59–76. <https://doi.org/10.24425/PPR.2021.136512>
- Kokun, O. & Bakhmutova, L. (2022). Changes in expeditioners' personality measures during 1 year Antarctic expeditions. *Antarctic Science, Cambridge University Press*, 34(2), 137–143. <https://doi.org/10.31108/2.2021.4.24.6>
- Kokun, O., Pischko, I. & Lozinska, N. (2022). Differences in military personnel's hardiness depending on their leadership levels and combat experience: An

- exploratory pilot study, *Military Psychology*, 35(6), 603–610. <https://doi.org/10.1080/08995605.2022.2147360>
- Korobeinikova, I., Korobeynikov, G., Kokun, O., Raab, M., Korobeinikova, L., & Syvash I. (2023). Hardiness in the profession of sports coaches and physical education teachers. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 27(3), 215–222. <https://doi.org/10.15561/26649837.2023.0305>
- Reiss, S. (2000). *Who Am I? The basic desires that motivate our actions and define our personalities*. New York: Tarcher.

Бацилєва О. В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Астахов В. М.

Донецький національний медичний університет МОЗ України

Пузь І. В.

Донецький національний медичний університет МОЗ України

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК РЕСУРС ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ У СТРЕСОВИХ УМОВАХ

Загальновідомим є той факт, що тривале перебування у напружених стресових умовах негативно відображається на психологічному благополуччі особистості. На жаль, травматичні події сьогодення, в яких вже тривалий час перебуває населення нашої країни, призводять до загального зниження почуття безпеки та захищеності серед різних категорій населення. У зв'язку з цим, сьогодні надзвичайної актуальності набувають питання, пов'язані із можливістю ефективно протистояти негативному впливу дії стресогенних чинників, долати складні життєві ситуації, адаптуватися до умов, які постійно змінюються. Слід зазначити, що це можливо завдяки наявності низки індивідуально-психологічних властивостей та характеристик, однією з яких виступає життєстійкість, що характеризує ступінь здатності особистості витримувати стресову ситуацію, зберігати внутрішню збалансованість, при цьому не знижуючи успішність своєї життєдіяльності. Сьогодні питання, пов'язані із дослідженням проблеми окресленого особистісного утворення у контексті протистояння стресовим ситуаціям, набувають гострого соціального забарвлення, оскільки відновлення та збереження власного потенціалу є запорукою ефективного функціонування особистості, що безперечно важливо для її подальшого відновлення.

Досліджуючи проблему життєстійкості, варто відмітити, що й досі не існує загальноприйнятого визначення цього поняття. Так, життєстійкість можна розглядати як певний особистісний потенціал; здатність зберігати внутрішній баланс, незважаючи на складні обставини, повноцінно існувати всупереч перешкодам та труднощам. Також життєстійкість нерідко ототожнюється з успішністю людини у різних сферах діяльності, особливо на фоні стресу, із загальним показником психологічного благополуччя